

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/1

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳақимов Назар Ҳақимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳақимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Елмуратов Икматулла Гайбуллаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ БИРИНЧИ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ТАРИХИ (1931-1936 ЙИЛЛАР)	12-18
<i>Qitaybekov Azizbek Kenesbek o'g'li</i> QORAQALPOG'ISTONDA HAVO TRANSPORTINING SHAKLLANISHIDA "DOBROLET" AKSIYADORLIK JAMIYATINING O'RNI	19-23
<i>Nawrizbaeva Nurjamal Qudaybergenovna</i> QORAQALPOQLARNING GILAMCHILIGI BILAN BOG'LIQ VA'ZI MAROSIMLAR	24-29
<i>Сайдуллаев Фаррух Умедулло ўғли</i> МУҲАММАД ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙНИНГ ЭТНОЛОГИК ВА ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРИ	30-35
<i>Berdiqulov Mirolim Tugalvoyevich</i> ТО'ДА-1 NEOLIT MAKONINING O'ZBEKISTON TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDAGI O'RNI	36-40
<i>Olimjonova Gulida Olimjon qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT BOJXONA XIZMATI ORGANLARI FAOLIYATI ..	41-47
<i>O'ng'alov Lazizbek Amiriddin o'g'li</i> NUROTA TOG' TIZMASINING TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISH TARIXI..	48-53
<i>Rahmonov Faxriddin Shoymardonovich</i> MILLIY DEHQONCHILIK MADANIYATINI ETNO-TARIXIY MANBALARDA AKS ETISHI (JANUBIY O'ZBEKISTON MISOLIDA)	54-58
<i>Tilavboyev Muhammad</i> JIZZAX VOHASIDA OT BILAN BOG'LIQ URF-ODATLAR VA MAROSIMLAR	59-63
<i>To'xtaboyev Xurmatullo Shomirza o'g'li</i> O'ZBEKISTON ILM-FANI RIVOJIDA FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETINING O'RNI (MUSTAQILLIK YILLARI MISOLIDA)	64-68
<i>Рахматиллаев Хасанбой</i> МАРКАЗИЙ ОСИЁНИНГ ҚАДИМГИ ДАВР ЭТНИК ТАРИХИНИ ЁРИТИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛИ МАСАЛАЛАР ВА УСУЛЛАРГА ДОИР	69-74
<i>Qurbonova Manzila Boqiyevna</i> BUXORO VOHASI MILLIY SHIRINLIKLARI VA ICHIMLIKLARI	75-80
<i>Ravshanova Gulora</i> QASHQADARYO VOHASIDA MUNTAZAM QUROLLI HARAKATLAR TA'MINOTI (XX-asrning 20- yillarida)	81-85
<i>Зарипбаев Уснатдин Оракбаевич</i> ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ	86-90

<i>Baxronov Abdullo Haydar o'gli</i> O'ZBEKISTONDA TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDA XALQARO EKSPEDISIYALARINING O'RNI	91-95
<i>Maxmatqulov Jasur Isroil o'g'li</i> GIYOHVANDLIKKA QARSHI KURASH MAVZUSINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	96-101
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON-TURKIYA HAMKORLIGI VA UNING NATIJASI (TO'QIMACHILIK SANOATI MISOLIDA)	102-106
<i>Норбоев Сарвар Қахрамон ўғли</i> АФРОСИЁБДАГИ СЎҒД МУДОФАА ДЕВОРИГА ОИД ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ (XX АСРНИНГ 50-80-ЙИЛЛАРИ).....	107-111
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИ АҲОЛИСИ ТЎҚИМАЧИЛИК ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ АНЪАНАЛАРИ	112-117
<i>Tishabayeva Irodaxon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	118-124
<i>To'xtamishева Fotima Musurmonovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA QASHQADARYO VOHASI KASHTADO'ZLIGIDA O'ZGARISHLAR.....	125-132
<i>Sattorov Nurbek</i> SHIMOLIY BAQTRIYA VA ZARAFSHON MINTAQALARIDA DEHQONCHILIK VA CHORVACHILIK MADANIYATI SOHIBLARI ETNOMADANIY ALOQALARINING O'ZBEK XALQI ETNOGENEZI SHAKLLANISHIDAGI O'RNI	133-138
<i>Hazratov Nurali Burxon ug'li</i> QADIMGI KESH VILOYATI HUDUDIDAGI ARXELOGIK YODGORLIKLARINING O'RGANILISH TARIXIDAN	139-144
<i>Mamatqulov Bekzod Sherzovich</i> O'ZBEKISTONDA GAZ-OLTINGUGURT SANOATINING YUZAGA KELISHI VA UNING RIVOJLANISH TARIXI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	145-149
<i>Berdiyev Jamshid</i> VOHA JOY NOMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNONIMLAR VA PATRONIMLARNING TUTGAN O'RNI	150-155
<i>Djurakulov Sherzod Davronovich</i> SAMARQAND VILOYATI HUDUDIDI TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISHI TARIXI	156-161
<i>Қурбанова Дилрабо Шерипбоевна</i> ПАРЛАМЕНТ ТАРИХИ ВА ТАРИХШУНОСЛИГИ	162-172

<i>Зухриддин Болтаевич Жунаев</i> ХОРАЗМДА РЕСПУБЛИКА ТУЗУМИ: ЮТУҚЛАР ВА МУАММОЛАР (1920-1924 йиллар)	173-181
<i>Mamadiev Voxodir Bobojonovich</i> QASHQADARYO MUZEYIDAGI NODIR OSTODON	182-186
<i>Norqo'chqarov Xushvaqt Eshnazarovich</i> AFG'ONISTONDA O'ZBEK TILINING QONUNY ASOSLANISHI, O'ZBEKLAR IJTIMOYIY-MADANIY HAYOTIDAGI O'RNI (XX ASR – XXI ASR BOSHLARI)	187-197
<i>Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич</i> ТОШКЕНТ ВОҲАСИ СЎНГГИ БРОНЗА ДАВРИ ТАРИХИ ТИЗИМИДА: ДАФН УДУМИ ВА МИГРАЦИЯ МАСАЛАЛАРИ	198-203
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> ОДАМ САВДОСИГА УЧРАГАН МИГРАНТ ХОТИН-ҚИЗЛАР ҲАҚИДА БАЎЗИ МУЛОҲАЗАЛАР	204-208
<i>Tishabayeva Iroдахon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	209-215
08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ	
<i>Ostonokulov Azamat Abdulkarimovich, Inoyatov Mardonbek Mo'min o'g'li</i> DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDITNING XALQARO STANDARTLARI	216-226
<i>Kurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich</i> O'ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV TASHKILIY- IQTISODIY MEKANIZMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI	227-232
<i>Отабеков Отажон Ғайрат ўғли</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ОПТИМАЛ СОЛИҚ ЮКИ ВА ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ МАСАЛАЛАРИ	233-243
<i>Шакирова Фароғат Болтаевна</i> ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАҲОЛАШ ИНДИКАТОРЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ	244-255
<i>Мамбетназаров Бахыт Бисенбаевич</i> ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	256-263
<i>Jumaniyazova Ro'za Quvondiq qizi</i> TURIZM INFRATUZILMASI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	264-269
<i>Matniyozov Murodjon Rajabbayevich</i> DESTINATSIYA IMIDJINI SHAKLLANTIRISHDA TURISTLARNING SODIQLIGI VA QONIQLASHINING AHAMIYATI	270-278

<i>Хамидова Зарифа Урол қизи</i> ДАВЛАТ СЕКТОРИДА ИЧКИ АУДИТ ВА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТ ТАДБИРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	279-291
<i>Toshaliyeva Saodat Toxirovna</i> KICHIK TADBIRKORLIK TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY MONIYATI	292-296
<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> ИБН ХАЛДУННИНГ ИҚТИСОДИЁТГА ТАВСИЯЛАРИ	297-304
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> GASTRANOMIYANING TURIZM RIVOJLANISHIDAGI ANAMIYATI	305-313
<i>Кадырова Шарофат Амоновна</i> ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	314-323
<i>Бегматова Зиёда Захиджановна</i> ДАВЛАТ ИНТЕРАКТИВ ХИЗМАТЛАРИ ТИЗИМИ АСОСИДА КАДРЛАР БАНДЛИГИНИ ВА УЛАРГА ТАЛАБНИ БАҲОЛАШ	324-332
<i>Shafkarov Bakhrom Khudoyberdievich</i> TERRITORIAL FEATURES AND THEIR EFFECTIVE USE IN THE CULTIVATION OF VITICULTURE PRODUCTS	333-340
<i>Masharipova Fazilat Axmedovna</i> OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ANAMIYATI	341-348
<i>Мусинов Дилшод Султанович</i> ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГИ ИЖТИМОИЙ ВА ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ОМИЛИ СИФАТИДА	349-359
<i>Шакирова Юлдуз Сайдалиевна</i> ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ ДОРОЖНОЙ КАРТЫ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ	360-368
<i>Абдивоҳидов Мамуржон Авазхон ўғли</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГ МАЗМУНИ, ТАВСИФИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	369-380
<i>To'xtasinova Muxayyo Mirzasultonovna</i> DAVLATNING INNOVATSION TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALASIGA	381-388
<i>Қурбанова Раҳима Джамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна</i> РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СТИМУЛИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	389-403
<i>Набиева Нилуфар Муратовна</i> ОСОБЕННОСТИ КОМПЛЕКСА МАРКЕТИНГОВОГО ПРОДВИЖЕНИЯ КОМПАНИИ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ	404-416

<i>Safarov Radjabboy Eshmuxammadovich</i> KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA INDIVIDUAL DAROMADGA SOLIQLAR MEKANIZMIDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI	417-428
<i>Sharipova Zulayho</i> SANOAT TARMOQLARI KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	429-434
<i>Шарипов Акбар Илхамович</i> ЧАКАНА САВДО КОРХОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛИ МАРКЕТИНГНИ РОЛИ	435-440
<i>Хаджаев Хабибулла Сагдуллаевич</i> ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ АНТИМОНОПОЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	441-447
<i>Хамзайева Дилфуза Самаровна</i> SURXANDARYO VILOYATIDA TURISTIK MAHSULOTLARNI BAHOLASH VA SAMARALI RIVOJLATIRISH IMKONIYATLARI	448-452
<i>Усманова Насиба Акбаржоновна</i> ПУТИ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖМЕНТА В СФЕРЕ УСЛУГ	453-459
<i>Исхакова Сарвар Аюбовна</i> ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЗАНЯТОСТЬ И КВАЛИФИКАЦИЮ ПЕРСОНАЛА В СФЕРЕ БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	460-467
<i>Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich</i> INNOVATSION TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHDA MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH VOSITALARIDAN FOYDALANISH VA UNI TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	468-479
<i>To'uchiyeva Nodira G'ulom qizi</i> OLIY TA'LIMNI BOSHQARISHDAGI INNOVATSIYALAR. CHAT GPT YOHUD SUN'IY INTELLEKT	480-485
<i>Абдурахимова Саида Аҳмаджановна, Адилова Гўзал Абзаловна</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИ ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ	486-494
<i>Maxsudov Sherzod Solijonovich</i> TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION MUHIT JOZIBADORLIGINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	495-500
<i>Tadjibekova Dilnoza Bakhtiyarovna</i> ENHANCING FINANCIAL RESOURCE FORMATION IN BUSINESSES	501-506
<i>Radjabova Malika Ziyodullayevna</i> AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI XUSUSIDA	507-512

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Asraqulova Adiba Nabiyevna</i> ZAMONAVIY DAVRDA IQTISODGA FALSAFIY QARASHLAR	513-520
<i>Жўраев Аҳмад Муҳаммадиевич</i> ТИНЧЛИКПАРВАРЛИК ҲОЯЛАРИНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ АҲАМИЯТИ	521-530
<i>Гуламова Мавжуда Ташпулатовна</i> АХМАД ЗИЁУДДИН АЛ-КУМУШХОНаВИЙ АСАРЛАРИДА КОМИЛ ИНСОҲ ҲОЯЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	531-538
<i>Abduxolikova Nasiba Alijonovna</i> YOSHLARNING ONLAYN TA'LIM JARAYONIGA TA'SIR ETUVCHI IJOBIIY SALBIY OMILLAR	539-544
<i>Yazdonov Zikirillo Shukurilloevich</i> QALANDARIYLIK VA UNING INSON, JAMIYAT TIZIMIDAGI O'RNI	545-552
<i>Sharipova Barno Salimovna</i> BIOETIK MADANIYATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY IMIJI	553-558
<i>Xalikulova Umida Rustamovna</i> AXBOROT MUHITINING OLIY TA'LIMGA TA'SIRI: KONSTRUKTIV VA DESTRUKTIV OMILLAR	559-564
<i>Abbasova Maftuna Subxonovna, Temirova Xurshida</i> OILA VA NIKOH MA'NAVIYATI, OILANI MUSTAHKAMLASH OMILLARI	565-571
<i>Tog'ayev Nodirjon Ergashevich</i> AJDODLARIMIZ BOY ILMIY MEROSINING O'ZBEKISTONDA MA'RIFATLI JAMIYAT QURISH HAMDA YOSHLAR TARBIIYASIDA TUTGAN O'RNI	572-576
<i>Kipchoqov Xomidjon Gulomovich</i> JAVOBGARLIK PRINSIPINI SHAKLLANTIRISH AXLOQSHUNOSLIKNING ASOSIY MASALASI SIFATIDA	577-581
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> ZAMONAVIY OILADA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMONING NAZARIY VA USLUBIY TAHLILI	582-586
<i>Агзамова Нилюфар Шухратовна</i> "АДАБ АЛЬ-ТАБИБ" КАК ИСТОЧНИК НАЦИОНАЛЬНОЙ БИОЭТИКИ	587-591
<i>Axmadiyev Nuriddin Muxutdinovich</i> INTELLEKTUAL MADANIYAT YOSHLARNING INNOVATSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM MEZONI SIFATIDA	592-596
<i>Nabiyev Mansur Jamxur o'g'li</i> DEMOKRATIK JAMIYAT TARAQQIYOTIDA IJTIMOIIY G'OYALAR EVOLYUTSIYASI VA MODERNIZATSIIYASI	597-603

<i>Kenjayeva Dilrabo Romanovna, Xaydarova Larisa Sunnatovna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY MADANIYAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	604-609
<i>Abduraximova Tursunoy Abduvoxid qizi</i> O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM TRANSFORMATSIYASINING FALSAFIY MOHIYATI	610-615
<i>Tagayev Ganisher Xasanovich</i> YOSHLAR ETNOESTETIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISHDA BADIY-ESTETIK OMILLARNING O'RNI	616-625
<i>Шоназаров Жамшид Шуҳратович</i> БЕҲБУДИЙ ВА УНИНГ ДАВЛАТЧИЛИК ҲОЯСИ	626-630
<i>Ҳамраев Сирож Абруевич</i> ЖАМИЯТ ЯНГИЛАНИШИ ВА ТАДБИРКОР МАЪНАВИЯТИ	631-637
<i>Nabiyev Bekzod Muxammadumarovich</i> MAFKURAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY TARG'IBOT TEXNOLOGIYALARI: O'ZBEKISTON VA XORIY TAJRIBASI	638-642
<i>Hashimova Gulsina Ismoyilovna</i> HARBIY IJTIMOYIY ISH VA HARBIY MADANIYATNING HARBIY XIZMATCHILAR FAROVONLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI	643-648
<i>Karimova Gulnoza Yigitaliyevna</i> AXLOQIY MADANIYAT TUSHUNCHASINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY ZARURIYATI	649-655
<i>Sharipova Kamola Usmonjonovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA GENDER TENGLIKNI TA'MINLASH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASINI MILLIY STRATEGIYAGA TRANSFORMASIYALASH ISTIQBOLLARI	656-661

09.00.00- Фалсафа фанлари

Sharipova Barno Salimovna
Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

BIOETIK MADANIYATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY IMIJI

Annotatsiya. Mazkur maqolada bioetik madaniyatga oid ilmiy tadqiqotlarning tahlilida ularning tibbiy, siyosiy, axloqiy ijtimoiy taraqqiyotga ta'siri ochib berishga harakat qilingan. Bioetik madaniyatning rivojlantirish bosqichlari tahlil qilingan bo'lib, uning bugungi kundagi zamonaviy imidji atroflicha yoritilgan.

Kalit so'zlar: bioetik madaniyat, madaniyat, bioetika, tibbiy, siyosiy, axloqiy ijtimoiy taraqqiyot, zamonaviy imidj.

Sharipova Barno Salimovna
Independent researcher of Fergana State University

STAGES OF DEVELOPMENT OF BIOETHICAL CULTURE AND ITS MODERN IMAGE

Abstract. In this article, in the analysis of scientific studies on bioethical culture, an attempt was made to reveal their influence on medical, political, moral and social development. The development stages of bioethical culture are analyzed, and its contemporary image is detailed.

Key words: bioethical culture, culture, bioethics, medical, political, moral social development, modern image.

Шарипова Барно Салимовна
Независимый исследователь
Ферганского государственного университета

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ БИОЭТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ЕЕ СОВРЕМЕННЫЙ ОБЛИК

Аннотация. В данной статье при анализе научных исследований по биоэтической культуре предпринята попытка выявить их влияние на медицинское, политическое, моральное и социальное развитие. Анализируются этапы развития биоэтической культуры и детализируется ее современный облик.

Ключевые слова: биоэтическая культура, культура, биоэтика, медицинская, политическая, морально-нравственное социальное развитие, современный имидж.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I12.1Y2023N74>

Kirish. Insoniyatning axloqiy taraqqiyot yo'li ming yillar davomida shakllangan va rivojlanishda davom etmoqda. Bioetik madaniyatning kelib chiqishi umumiy axloqning

shakllanishi va professional tibbiyotning paydo bo'lishi bilan bog'liq. "Bioetika" atamasi XX asrda iste'molda ishlatila boshlagan bo'lsa ham, uning vujudga kelish tarixi qadimgi davr ilmiy merosiga borib taqaladi. Bioetik g'oyalarning ilk kurtaklari qadimgi davr mutafakkirlari asarlarida namoyon bo'lgan. Bu davrlarda bioetika alohida fan yoki ta'limot sifatida shakllanmagan bo'lsa ham, uning g'oyaviy maqsadlarini ifodalaydigan fikr-mulohazalarni uchratishimiz mumkin. Bioetikaning rivojlanish tarixini o'rganish uchun uni alohida davrlarga ajratib olish maqsadga muvofiq.

"Bioetik madaniyat" atamasi biologiya, tibbiyot, sog'liqni saqlash va hayot haqidagi fanlar sohalarida qarorlar qabul qilish va xatti-harakatlarni boshqaradigan qadriyatlar, tamoyillar va axloqiy me'yorlar to'plamini anglatadi. U shaxslar, mutaxassislar, muassasalar va jamiyatlarning biologiya va tibbiyot fanlari yutuqlaridan kelib chiqadigan muammolar va dilemmalarni qanday hal qilishini boshqaradigan axloqiy mulohazalar va axloqiy asoslarni o'z ichiga oladi.

Bioetik madaniyatga hissa qo'shadigan asosiy elementlar va tamoyillarga quyidagilar kiradi:

Avtonomiyani hurmat qilish: Bu tamoyil insonning o'z sog'lig'i va davolanishi to'g'risida ongli qaror qabul qilish huquqini ta'kidlaydi. Bioetik madaniyatda bemorlarning tanlovlari va qarorlari, agar ular qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lsa, hurmat qilinishi kerak.

Zarar qilmaslik: Bu tamoyil hech qanday zarar etkazmaslik majburiyatini belgilaydi. Bioetika nuqtai nazaridan, bu tibbiyot xodimlari va tadqiqotchilar bemorlarga yoki tadqiqot ishtirokchilariga zarar etkazishdan qochishlari kerakligini anglatadi va potensial foyda potentsial xavflardan ustun bo'lishi kerak.

Adolat: Adolat tamoyili sog'liqni saqlash resurslarini taqsimlashda, tibbiy muolajalardan foydalanishda va tadqiqotda ishtirok etishda adolat va tenglikni talab qiladi. U imtiyozlar va yuklarning adolatli va kamsitmasdan taqsimlanishini ta'minlashga intiladi.

Axborotlangan rozilik: Axborotlangan rozilik bioetik madaniyatning asosiy jihati bo'lib, odamlardan ularning sog'lig'i yoki tadqiqotda ishtirok etishi haqidagi barcha tegishli ma'lumotlar bilan ta'minlanishi va ixtiyoriy va asosli qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lishini talab qiladi.

Maxfiylik: Bemor haqidagi ma'lumotlarning maxfiyligi va maxfiyligini himoya qilish sog'liqni saqlashda muhim axloqiy e'tibordir. Bemorlar ularning tibbiy ma'lumotlari ularning rozilgisiz yoki qonuniy asoslanmasdan oshkor etilmasligiga ishonishlari kerak.

Qadr-qimmatni hurmat qilish: Bu tamoyil har bir shaxsning o'ziga xos qadr-qimmatini va qadr-qimmatini ta'kidlaydi. Sog'liqni saqlash va hayot fanlarida bemorlar va tadqiqot ishtirokchilariga ularning madaniy va shaxsiy qadriyatlariga hurmat, hamdardlik va sezgirlik bilan munosabatda bo'lishni o'z ichiga oladi.

Hisobdorlik va oshkoralik: Sog'liqni saqlash va hayot fanlari sohasidagi mutaxassislar va muassasalar o'z harakatlari va qarorlari uchun javobgar bo'lishlari kerak. Tadqiqotlar, tibbiy amaliyotlar va sog'liqni saqlash siyosatidagi shaffoflik ishonch va axloqiy xulq-atvorni kuchaytiradi.

Ijtimoiy mas'uliyat: Bioetik madaniyat kengroq ijtimoiy manfaatlarga sodiqlikni ham o'z ichiga oladi. Sog'liqni saqlash sohasi mutaxassislari va muassasalari bemorning individual parvarishidan tashqari, butun jamiyat salomatligi va farovonligiga hissa qo'shishi kerak.

Axloqiy fikrlash va ta'lim: Doimiy axloqiy fikrlash va ta'limni rag'batlantirish bioetik madaniyatni saqlash uchun muhim ahamiyatga ega. Sog'liqni saqlash va hayot fanlari bo'yicha mutaxassislar murakkab axloqiy dilemmalarni hal qilish uchun doimiy ravishda muhokamalar va treninglarda qatnashishlari kerak.

Kuchli bioetik madaniyat biologiya va tibbiyot sohasidagi yutuqlardan mas'uliyatli va axloqiy foydalanishni ta'minlash uchun juda muhimdir. Bu genetik muhandislik, organlar transplantatsiyasi, umrining oxirigacha parvarishlash, inson subyektlari ishtirokidagi tibbiy tadqiqotlar va rivojlanayotgan biotexnologiyalar kabi murakkab muammolarni hal qilishga yordam beradi. Institutsional tekshiruv kengashlari (IRB) va bioetika qo'mitalari kabi axloqiy ko'rsatmalar va qo'mitalar sog'liqni saqlash va tadqiqot sharoitida bioetik madaniyatni targ'ib qilish va qo'llab-quvvatlashda rol o'ynaydi.

Bioetik madaniyat konsepsiyasi vaqt o'tishi bilan ijtimoiy, ilmiy va axloqiy kontekstlarning o'zgarishiga javoban rivojlandi. Bioetik madaniyatning keng qamrovli tarixini taqdim etish qiyin bo'lsa-da, men uning evolyutsiyasiga hissa qo'shgan ba'zi asosiy o'zgarishlar va bosqichlarni sanab o'tishim mumkin:

Qadimgi va klassik davrlar: Bioetik tafakkurning ildizlari qadimgi sivilizatsiyalarga borib taqaladi, masalan, qadimgi Yunonistondagi Gippokrat qasamyodi tibbiyot amaliyotida axloqiy tamoyillarga urg'u bergan. Ushbu dastlabki axloq kodeksi tibbiy etikaning keyingi rivojlanishi uchun asos yaratdi.

Ma'rifat davri (17—18-asrlar): Ma'rifat davri falsafiy va axloqiy munozaralar avj oldi, bu esa tibbiyot va ilm-fanning amaliyotga ta'sirini o'tkazdi. Immanuel Kant va Jon Lokk kabi mutafakkirlar bioetik madaniyatning markaziy tamoyillari bo'lgan shaxsiy huquqlar va avtonomiyalarning rivojlanishiga hissa qo'shdilar.

Nyurnberg kodeksi (1947): Ikkinchi jahon urushi va Nyurnberg sud jarayonidan keyin Nyurnberg kodeksi insoniy mavzularda tibbiy tadqiqotlar o'tkazish uchun axloqiy tamoyillar to'plami sifatida yaratilgan. U xabardor qilingan rozilik zarurligini ta'kidladi va zamonaviy tadqiqot etikasiga asos soldi.

Xelsinki deklaratsiyasi (1964): Jahon tibbiyot assotsiatsiyasining Xelsinki deklaratsiyasi tibbiy tadqiqotlarda axloqiy tamoyillarni yanada kengaytirdi va tadqiqot ishtirokchilarining huquqlari va farovonligini himoya qilish muhimligini ta'kidladi.

Bioetika intizom sifatida (1970-yillar): Bioetika sohasi 1970-yillarda alohida fan sifatida paydo bo'lgan, Beauchamp va Childress kabi olimlar o'zlarining "Biotibbiyot etikasi tamoyillari" nomli ta'sirli kitobini nashr etishgan. Bu ish bioetik qarorlar qabul qilishda markaziy o'rin sifatida avtonomiya, xayrixohlik, zarar bermaslik va adolat tamoyillarini kiritdi.

Axloqiy dilemmalar va yutuqlar: Bioetik madaniyat tibbiyot va fan yutuqlaridan kelib chiqadigan turli axloqiy dilemmalarga javoban rivojlanishda davom etdi. Bularga organlar transplantatsiyasi, umrining oxirigacha parvarish qilish, reproduktiv texnologiyalar, genetik muhandislik va rivojlanayotgan biotexnologiyalarning axloqiy oqibatlari kabi mavzular bo'yicha bahslar kiradi.

Xalqaro bioetika tashkilotlari (masalan, YuNESKO): Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti (YUNESKO) kabi xalqaro tashkilotlar bioetika tamoyillarini global miqyosda targ'ib qilishda muhim rol o'ynagan. YuNESKoning Bioetika va inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (2005) umumiy axloqiy me'yorlarni yaratish bo'yicha xalqaro sa'y-harakatlarning namunasidir.

Texnologik yutuqlar: Tibbiyot texnologiyalari va biotexnologiyalaridagi tez o'zgarishlar, masalan, genlarni tahrirlash va sog'liqni saqlashda sun'iy intellekt, axloqiy asoslarni doimiy muhokama qilish va moslashtirishni talab qiladigan yangi axloqiy muammolarni keltirib chiqardi.

Madaniy va diniy nuqtai nazarlar: Turli madaniyatlar va dinlar bioetik madaniyatga o'zlarining axloqiy nuqtai nazarlarini qo'shganlar. Ushbu istiqbollar ko'pincha butun dunyo bo'ylab sog'liqni saqlash qarorlari va amaliyotlariga ta'sir qiladi.

21-asrda bioetika: Bioetik madaniyat zamonaviy muammolarga, jumladan, COVID-19 pandemiyasi, sog'liqni saqlashdagi nomutanosiblik, sog'liqni saqlashdan foydalanish imkoniyati hamda ma'lumotlar maxfiyligi va raqamli sog'liqni saqlash texnologiyalarining axloqiy oqibatlariga javoban rivojlanishda davom etmoqda.

Bioetik madaniyat doimiy bahslar, axloqiy dilemmalar va jamiyatdagi o'zgarishlar natijasida shakllanadigan rivojlanayotgan va dinamik sohadir. Bu sog'liqni saqlash, tadqiqot va hayot haqidagi fanlar bo'yicha axloqiy qarorlar qabul qilishda asosiy e'tiborni shaxsiy huquqlarini hurmat qilish, farovonlikni rag'batlantirish va zamonaviy sog'liqni saqlash va ilmiy faoliyatning axloqiy murakkabliklarini hal qilishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Bioetik madaniyatga oid ilmiy tadqiqotlarning tahlilida ularning tibbiy, axloqiy ijtimoiy taraqqiyotga ta'siri ochib berishga harakat qilingan.

Xususan, Ye.Vodopyanova [3] amaliy etika doirasida bioetikani rivojlantirishning zarurati, Yu.Lopuxin [5] hozirgi davr tibbiyotining bioetika bilan bog'liq jihatlarini, P.Tishenko biotexnologiyalar rivojlangan asrda biohukmronlikning oqibatlarini, F.T.Nejmiddinova [6] biotexnologiyalarning inson salomatligini saqlashdagi roli, A.Papova biotexnologiyalardan foydalanishda bioetika me'yorlariga amal qilishning ahamiyatini asoslaganlar. V.V.Fedorin [10] insonni genetik o'zgartirish, M.F.Lanovskiy [4] zamonaviy biotexnologiyalarning identiklikni tiklashdagi roli, R.R.Belyaletdinov [2] biotexnologiyalarning inson qiyofasiga ta'siri, O.V.Polyakova [7] biotexnologiyalarning ijtimoiy madaniy oqibatlarini tadqiq etganlar.

Natijalar va muhokama. Bioetik madaniyat rivojlanishining birinchi bosqichi. Qadimgi davrda bioetik g'oyalar tabiblar kasb axloqida, diniy manbalarda inson va tabiatga bo'lgan munosabatlarda o'z ifodasini topgan. Qadimgi Misr, Hindiston, Yunoniston, Rim ilmiy, diniy manbalarda o'sha davr tibbiy madaniyatini o'zida ifoda etadigan fikr-mulohazalarni ko'rish mumkin. Misrlik tabib va ruhoniylar Imxotepning qarashlari, Xammurabi qonunlarini dastlabki tibbiy kodekslar deyish mumkin. Qadimgi dunyoda salomatlik, sog'lom turmush tarzi, shifo, tabiatga bo'lgan munosabat kabi masalalar axloq va diniy qarashlar kontekstida ko'rib chiqilgan. Tabiat ne'matlarini, salomatlikni Xudoning inoyati deb qabul qilishgan.

O'sha davrlarda ham tibbiyot o'zining me'yoriy bazasiga ega ekanligi haqidagi fikrni miloddan avvalgi XII asrda shakllangan Rigvedalarda keltirilgan qoidalar bilan asoslashimiz mumkin. Rigvedada shifokorlar va bemorlar munosabatlarining muayyan shakllarini belgilab beradigan ayrim tamoyillar mavjud. Masalan, u yerda shifokor "hukmdor va xalq yoqtirmaydigan bezori kishilarga va o'layotganlarga yordam ko'rsatmasligi lozim, chunki bunda u do'stlarini hamda daromadlarni yo'qotishi mumkinligi" ko'rsatilgan. Bir tomondan, bu o'sha zamonlardayoq tabiblik alohida kasb bo'lganligidan darak beradi, boshqa tomondan, bu shifokor o'ziga muhtoj bo'lgan har kimga yordam ko'rsatishi lozimligi to'g'risidagi hozirgi tasavvurlarga butkul ziddir. Shunisi ham aniqki, bizningcha bunday noinsoniy me'yorning mavjud bo'lganligining boisi kasbning o'zi hali to'la shakllanmaganligidan kelib chiqadi [1].

U davrlar ham o'ta keskin zamonlar bo'lgan, insoniyat yashamagan, balki tirik qolishga uringan. Keyinchalik antik davrlarga kelib insonparvarlik g'oyalari ta'sirida hozirgi kunga qadar amalda bo'lgan tibbiyot etikasining asosiy tamoyillarini shakllantirgan Gippokrat g'oyalari vujudga keldi. Yunon shifokori Gippokrat tabiblik kasallikning kechishini kuzatish va davolashga urinish samaradorligini baholashga asoslangan ilmiy faoliyat turi ekanligini ta'kidlaydi. Gippokratning fikricha, Tibbiyotga muhabbat bu insonga bo'lgan muhabbatdir, tabib bemorning uyiga yaxshilik qilish, yomonlik va adolatsizlikdan saqlanish niyatida kirishi kerak.

Bioetik madaniyat rivojlanishining ikkinchi bosqichi. Buddizm, iudaizm, nasroniylik, islom dinining paydo bo'lishi, universitetlar va tibbiy birlashmalarning paydo bo'lishi tibbiy madaniyat va bioetik g'oyalar shakllanishining yangi bosqichini boshlab bergan. Nasroniy ruhoniylar va rohiblar tibbiy bilimlarni tashuvchilar bo'lgan. Ular kasal va nogironlarga g'amxo'rlik qilish, tibbiy yordam ko'rsatish kabi diniy amrlarga qat'iy amal qilishgan. Nasroniylik va iudaizm urf-odatlariga ko'ra, shifokorlar Xudoning shifo asboblari sifatida qaralgan. Ulardan bemorlarga yordam berish malakasiga ega bo'lish talab qilingan [5].

Bioetik madaniyat rivojlanishining uchinchi bosqichi. Bioetika rivojlanishining uchinchi bosqichini shartli ravishda 1834-yil ingliz olimi I.Bentamning "Deontologiya yoki axloq fani" asari nashr etilgan paytdan boshlangan deyish mumkin. Shifokor burchi va xulq-atvori haqidagi fan deontologiyaning asoslarini ishlab chiqqanligi Bentamning fanga qo'shgan asosiy hissasidir.

D.Mil, I.Kant, V. Ross va boshqa ko'plab faylasuflar o'z asarlarida insonga bo'lgan axloqiy munosabatlar shifokorlik kasbining asosi bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi.

Bioetik madaniyat rivojlanishining to'rtinchi bosqichi. 1948-yilda Jahon tibbiyot uyushmasining Jenevada bo'lib o'tgan 2-sessiyasida deklaratsiya (XX asr Gippokrat qasamyodi) va Tibbiyot etikasi xalqaro kodeksi (1949-yil) ning qabul qilinishidan boshlandi. Mazkur bosqichda vrachning ijtimoiy roli juda ortdi, tibbiyot xodimlarini axloqiy tartibga solish esa yangi pog'onaga ko'tarildi va xalqaro bitimlar tuzish orqali mustahkamlandi.

1948-yilda dunyo shifokorlari Jenevada to'plandi hamda Jeneva shifokorlar Qasamyodi deb nomlangan hujjatni qabul qildi, unda hech qachon qiynoqlarni qo'llamaslik, kishilarga azob bergan holda tajriba o'tkazmaslik majburiyatini o'z zimmalariga oldi. Bu tibbiyot va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar o'zgarganligini tibbiyot xodimlarining o'z faoliyatlariga mas'uliyati oshganligini, kishilar tibbiyotga jiddiroq munosabatda bo'layotganligini va tibbiyotni qat'iyroq baholay boshlaganliklarini ko'rsatuvchi o'ta muhim hujjatdir.

Bioetik madaniyat rivojlanishining beshinchi bosqichi. (Bioetikaga oid xalqaro hujjatlar va tashkilotlar) XX asrning oxirlariga kelib, bioetika sohasidagi faoliyatlar, tadqiqotlar kuchaydi. Bioetika sohasidagi faol harakatlar o'sha davrda pishib yetilgan ijtimoiy, axloqiy, madaniy muammolarga nisbatan javob, yechim sifatida ilmiy bilimlar maydoniga kirib keldi [9].

Hozirgi davrga qadar bioetikaning dolzarb muammolariga javob topish uchun Yevropa va Amerika, Osiyo va Avstraliya, Afrika va arab Sharqi mamlakatlarida turli darajadagi kongresslar, anjumanlar va konferensiyalar o'tkazilmoqda. Bu anjumanlarda nafaqat tibbiyot va biologiya sohasi mutaxassisleri, balki faylasuflar, huquqshunoslar, jamoat tashkilotlari va diniy tashkilotlarning vakillari ham faol ishtirok etmoqdalar. Shuning bilan bir qatorda sog'liqni saqlash sohasida inson huquqlari va qadr-qimmatini himoya qilish maqsadida bioetika bo'yicha milliy qo'mitalar tashkil etilganligi ham e'tiborga molik. YUNESKO, Jahon sog'liqni saqlash

tashkiloti, Jahon tibbiyot uyushmasi, Yevropa Kengashining tarkibida doimiy faoliyat yuritadigan qo'mitalar, komissiyalar mavjud.

Xulosa. Bioetika sohasidagi tadqiqotlar rivojlangani sari inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash borasidagi muammolarni hal etishga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu ikki muammo o'rtasida bevosita aloqa bor. Inson huquqlari deklaratsiyasi asosida bioetika bo'yicha juda ko'p xalqaro hujjatlar ishlab chiqilgan. Shu nuqtai-nazardan qaraganda, hozirgi davrda insonlarning ratsional hatti-harakatlari orqali o'zlarining tabiatga nisbatan amalga oshirilayotgan adolatsizliklarini chuqur anglashi, mas'uliyat va javobgarlikni o'z zimmalariga olishlari, o'zaro hamkorlikda faoliyat olib borishi muayyan axloqiy tamoyillarga asoslanadi. Fan va texnika sohasidagi jadal taraqqiyot natijasida vujudga kelgan axloqiy muammolar inson qadr-qimmatini va inson huquqlari va asosiy erkinliklarini hurmat qilish jarayoni bilan chambarchas bog'liq.

Адабиётлар / Литература / References

1. [Frawley David](#). The Rig Veda and the History of India, 2001. (Aditya Prakashan)
2. Белялетдинов Р. Р. Риски современных биотехнологий: философские аспекты: дис. канд. филос. наук. – Москва. 2017. - 185 с.
3. Водопьянова Е. Другая наука: заказ инновационного общества // Свободная мысль. – 2007. – № 4(1575). С.134-135.
4. Лановский М.Ф. Идентичность человека в мире современных биотехнологий: Дис. канд. филос. наук. – М.: 2017. - 219 с.
5. Лопухин Ю. М. Биоэтика и современная медицина // Врач. - 2001. – № 10. – С. 10–19.
6. Нежметдинова Ф. Т. Защита прав и безопасности жизни человека в контексте достижений современных биомедицинских технологий // Науч. записки Казанской ГАВМ. – 2006. – № 189, – С.246-256.
7. Полякова О.В. Социокультурные последствия биотехнологической революции XX века: автореф. дис. ... канд. филос. наук. – М.: 2016. - 29 с.
8. Попова О. В. Биотехнологическое конструирование человека: этико-философские проблемы: автореф. дис. докт. филос. наук. – Москва. 2018. – 52.
9. Тищенко П. Д. Биовласть в эпоху биотехнологий. – Москва: Наука, 2001. С.108;
10. Тищенко П. Д. Феномен биоэтики // Вопросы философии. – 1992. – № 3. – С.104-113.
11. Федорин В. В. Философско-методологический анализ проектов генетического конструирования человека: дис. канд. филос. наук. – Москва. 2017. – 157 с

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатиغا олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).